

U

ûlekoffe (de) = *velduil* ► **kofskip**

ûnbefarber = *onbevaarbaar*

Over water dat onbevaarbaar is, kun je om de een of andere reden niet varen ► **befarber**. Het onbevaarbaar zijn noem je de **ûnbefarberens**.

ûnbefearn = *onbevaren*

1. Een persoon die nog nooit gevaren heeft, is een **ûnbefearn** man of vrouw ► **befarre**.
2. Een gloednieuw schip waar nog niemand op heeft gevaren, is **ûnbefearn**.
3. Een water waarop nog nooit of nauwelijks iemand heeft gevaren, is **ûnbefearn**.

ûnbewegere = *zonder wegering*

Een (houten) schip dat niet van een binnenbekleding is voorzien zoals dat bij **preamen** en kleinere schepen eigenlijk altijd het geval was. Het geldt ook voor ijzeren schepen ► **bewegerje** ► **wegering**.

ûnder = *onder*

1. Het woordje **ûnder** komt in verschillende betekenissen voor.
2. **Under de wyn op** of **ûnder de wyn** betekent dat er tegen de windrichting in gezeild moet worden. **Under** is ook de lage ► **leech**(1,4) kant van vaarwater of route ► **rûte**.
3. Als een schip **ûnder** een ander schip ligt, dan ligt het tussen de wind en het eerste schip in, zodat het minder wind en **smoarge**(3) **wyn** krijgt ► **boppe**(1).
4. **Under seil** betekent dat de zeilen zijn gehesen ► **seil**(1).

♠ *Under seil gean* > *Gaan slapen. Under seil wêze* > *Slapen. Tegearre ûnder seil gean* > *Samen naar bed gaan; trouwen.*

¶ **Jild ûnder it skip ha** > *Een vordering ten aanzien van, een hypotheek op, een schip hebben.*

Bij de (kleine) binnenscheepvaart gebeurde het dikwijls dat de schipper bij nieuwbouw een hoeveelheid geld schuldig bleef bij de hellingbaas, of dat hij bij familieleden of geldschieters leende, en daarvoor soms een

hypotheek ► **hyppeek** verleende. Tot ver in de twintigste eeuw werden dit soort overeenkomsten ook wel in een vorm van huur met recht van (terug)koop gegoten, een soort leaseconstructie ► **jild**.

5. Je zet de **boom**(2) **ûnder it skip** (aan de lage kant) wanneer de wind erg schraal is (en het tegelijk nauwelijks waait) en het schip net of net niet een hoekje kan halen zonder een **slach**(4) te maken. Je helpt het schip dan wat mee.
6. Als een **trekskip** van wal is gestoken, zeg je dat het **ûnder de line** is.
7. Dicht bij de oever of de kust noem je **ûnder de wâl**.

ûndergong (de) = *ondergang*

1. De onderste **gang**(2) of **gong**(2) van een schip of boot.
2. Het ten onder gaan van een schip. Het woord wordt ook figuurlijk gebruikt voor mensen of zaken die het niet kunnen volhouden.

ûnderhelje = *onderhalen*

1. Een schip zo van ligplaats veranderen dat aan de meest luwe zijde gelost kan worden ► **ferhelje**(1).
2. Iets (van onder water) naar boven halen ► **opfiskje**.
3. Van een (zeer) ruime koers zo om de boei gaan dat je na de wending meteen hoog aan de wind kunt gaan. Je noemt dat de **tonne ûnderhelje**.

ûnderlyk (it) = *onderlijk*

Het onderste lijk ► **lyk** van een zeil ► **bân**(3).

ûnderlegger (de) = *onderlegger*

Een **legger**(1) waarop verscheidene planken rusten.

ûndersette = *betrekken*

Het geheel bewolkt raken van de lucht op een manier die harde wind doet verwachten ► **ticht**(3).

ûnderst(e) = *laagst(e)*

Bij wedstrijden gebruikt in combinatie met **tonne** om de benedenwindse boei aan te duiden ► **boppeste** ► **rûte**.

ûnderstopje = *onderstoppen*

ûnderstopje

1. Bij een verwachte flinke storm **skalkhout** tussen het **ankerspil** ► **spil**(1) en het dek zetten om te voorkomen dat het spil afloop (bij zware trekdruk van het anker) als de **pal** van de **palring** zou springen.
2. Ook **bestopje**. Een deklast geheel afdekken met een zeilkleed.

ûndertel (it) = *ondertal*

Ook **ûndertal**. Het aantal turven dat een schipper - volgens de overeenkomst - te weinig aan boord had ► **boppetel** ► **telle**.

ûndertúgd = *ondertuigd*

Relatief te weinig zeil voeren waardoor onvoldoende snelheid wordt gemaakt ► **oertuge** ► **túgje**.

ûnderwetterskip (it) = *onderwaterschip*

Dat deel van het schip dat zich in normale situaties onder water bevindt.

ûndjip = *ondiep* ► **droech**(3) ► **wetter**(2)

ûndjipste (de) = *ondiepte* ► **droechte**

ûngelok (it) = *ongeluk*

1. Ongeluk met ernstige gevolgen ► **ûngemak**.
2. Als scheldwoord in de zegswijze **stik ûngelok!**

ûngelokkich

1. *Ongelukkig* Bij het skûtsjesilen met name gebruikt in de betekenis van pech hebbend.
2. *Gehandicapt*

ûngemak (it) = *ongemak*

Algemene aanduiding voor pech, tegenslag, verwonding of ongeluk met beperkte gevolgen ► **rak**(3). Als er iets ernstigs is gebeurd, met name een ongeluk met dodelijke afloop, dan spreek je van een **ûngelok**(1).

ûnlân (it) = *onland*

Slecht land. Bedoeld wordt met name land dat 's winters onder water staat (en dus voor een boer niet te gebruiken is).

ûntfarre = *vrijvaren*

Zo zeilen dat je niet tegen een boei, een andere schip of iets dergelijks aan vaart ► **frijfarre**.

ûntrêdere

Doordat een watervat 's zomers bij mooi weer snel leeg was en het vaak in de warmte lag, droge het soms uit (al legde men er een nat kleed

overheen) en werd daardoor lek. Je noemt het dan **ûntrêdere** ► **wetterfet**.

ûnttakelje = *onttakelen*

Een schip ontdoen van alle tuigage ► **takelje**(1). Figuurlijk betekent **ûnttakelje** ontdoen van alle franje en uiterlijkheden.

ûnwaar (it) = *onweer*

Zeer slecht weer. Het varen is eigenlijk onmogelijk ► **miswier** ► **waar**(1).

♣ *Der is ûnwaar op dat skip* > *De schippersvrouw op dat schip bevalt van een baby of zal vandaag of morgen bevallen* *Hja hat ûnwaar ûnder de mûtse* > *Zij moet bevallen* ► **hurde**(1).

út = *uit*

Het voorzetsel wordt veel zelfstandig en soms in min of meer vaste constructies gebruikt. **Der út gean** betekent de wedstrijd verlaten, ongeacht de oorzaak. Een schip dat de haven verlaat, **giet derút**. Bij het strijken van de zeilen wordt de **liere**(1) **út syn wurk**(2) gezet. De rollen kunnen dan aflopen (met de bandriem ► **rem** vang je de snelheid op).

útbaggerje = *uitbaggeren*

Ook wel **útslatte**, hoewel **slatte** ook wordt gebruikt voor het graven van een nieuwe sloot of kanaal, en **leikje**. Het baggeren van een geul door een meer of het uitdiepen van een vaarwater. Vroeger deed men dat met handkracht ► **bûgel**(6).

útfalle = *uitvallen*

De wedstrijd verlaten vanwege problemen, geen overtreding zijnde. Anders noem je het (neutraler) **derút gean**.

útfarre = *uitvaren*

Met een schip of een boot een haven uitzeilen ► **weifarre**(1).

♣ *Utfarre* > *Tekeer gaan*

útgean

1. *Ruimen*. Ook **romje**, **útklearje**, **útsjitte**. Het draaien van de wind met de zon mee, met name als de wind door het westen naar het noorden ► **heegje** gaat ► **krimpe**(2) ► **sinne** ► **útfalle**.
2. *Uitgaan*. Ook **útfarre**, met name gebruikt voor zeegaande schepen.

3. In combinatie met **der**: de wedstrijd na een gemaakte overtreding verlaten ► **útfalle**.

úthaal (de) = *uithaler*

Een touw dat over een schijf loopt om de **hals-hoeke** ► **hals**(3) van een **klúffok** naar het eind van de **klúffokstok** te kunnen trekken.

úthâlde = *uithouden*

Als de kop van het schip bij het door de wind gaan ► **troch** snel moet wenden, **hâldt** de fokkenist de fok **út**, d.w.z. hij zet zijn rug tegen de fok zodat de wind er van de “verkeerde” kant invalt en de kop van het schip omduwt ► **útkeare** ► **bak**(7).

úthelje = *uithalen*

(Voor eigen rekening) een schip in de vaart brengen of een schip te water laten ► **doopje** ► **flotbier** ► **ôfhelje**.

útkeare = *uitkeren*

De fok naar de “verkeerde”, hoge kant brengen, om het schip beter te laten wenden. Je doet het alleen wanneer het bijna niet waait of wanneer het schip stil ligt en daardoor nauwelijks bestuurbaar is ► **úthâlde**.

útklearje = *ruimen* ► **útgean**(1)

útkyk (de) = *uitkijk*

Bij zeilwedstrijden zijn er altijd een of twee bemanningsleden die op de uitkijk zitten en de schipper waarschuwen als zijn aandacht vereist is. Een goede uitkijk is nodig omdat een schipper lang niet altijd alles goed kan zien. Met name geldt dat bij kruisende koersen als een ander schip onder het eigen zeilt. Ook op een schip dat gejaagd of gesleept werd, had je (wettelijk verplicht) een uitkijk ► **trekskippersjonge** ► **wach**.

útlizze = *uitleggen*

1. Ook **útslaan**. In de stalen scheepsbouw vanaf een tekening de verschillende platen op het ijzer, waaruit die gesneden zullen worden, op de juiste grootte uit tekenen.
2. De wedstrijdboeien ► **boei**(3) op de plaats leggen zoals die aangegeven staat in de **rûte**.

útpakke = *uitpakken*

De zeilen uit de zeilzakken ► **seilsek** halen en het **seilkleed** verwijderen om voorbereidingen

te treffen voor het hijsen van de zeilen.

útprate = *uitpraten*

Een geschil bijleggen. Bij de **SKS** is het normaal dat een na overtreding door protestdreiging getroffen schipper het met zijn tegenstander probeert **út te praten**. Het doel is om aan een protest en dus strafpunten te ontkomen. Vaak wordt dan overmacht of een misverstand als argument aangevoerd. Sommigen vinden dit een vorm van wedstrijdvervalsing en dus onsportief, anderen waarderen het als een onmisbaar onderdeel van de (schippers)traditie. Bij de **IFKS** komt het veel minder voor.

útreevje = *uitreven*

Een of meer reven ► **reef** verwijderen ► **reevje**. Tijdens het zeilen kun je dat alleen snel doen door de **stekbout**(2) door te snijden. Je zegt dan ook wel dat men de **reef derút snijft**.

útsette = *uitzetten*

1. De **fok** bij het voor de wind varen te **loevert**(2) brengen ► **fokkeloet**.
2. Het stellen van de spanten ► **spant** van een te bouwen ijzeren schip ► **rou**.
3. Door vocht (bij organisch materiaal) ► **tine** of hitte (ijzer) groter van omvang worden. Dat heeft gevolgen voor de trim.

útsetter (de)

Een laatste wedstrijd, een laatste kruiwagen van een lading, de laatste spreker, je noemt het de **útssetter**.

útsile

1. Iemand zeilend verslaan is iemand **der út sile**.
2. Een wedstrijd tot het einde toe volbrengen.
3. Door onoordeelkundig zeilen een tuig (de vorm van het grootzeil) onbruikbaar maken ► **útsyld**.

útsjitte

1. Ook (min of meer) **útgean**(1). **Utsjitte** gebruik je als de wind ruimt en tegelijkertijd in kracht toeneemt ► **útsjitter** ► **útskot**.
2. Ook **útsmite**. Het lossen van **ballêst** ► **ynsjitte**.

útsjitter (de) = *uitschieter*

1. Een krachtige tijdelijke windvlaag. De kracht wordt vaak uitgedrukt met cijfers van de

schaal van Beaufort. Men spreekt bijvoorbeeld van windkracht zes met uitschieters naar zeven.

2. Een (relatief) uitzonderlijke positieve prestatie.

útskeare = *uitscheren*

Een **loper** uit de **blokken** halen ► **skeare**(1) ► **ynskeare**. Bij licht weer haal je soms een streng uit de blokken om de fok gemakkelijker te kunnen laten gaan of een vlagje op te vangen. Bij de SKS is dit formeel toegestaan ► **flaachjehaine**.

útskiten(de) wyn (de) = *vuile wind*

Andere term voor **smoarge**(3) **wyn** ► **ûnder**(2).

útskot (it) = *uitschieter*

De (even) ruimende en krachtiger wordende wind ► **útsjitte**(1).

¶ **Mei in útskot koene wy de boei krekt helje** > *Doordat de wind even uitschoot, konden wátwaaie = uitwaaien de boei net halen.*

útslaan = *uitleggen* ► **útlizze**(1)

útslute = *uitsluiten*

Bij wedstrijden kan een schip of een schipper van deelname worden uitgesloten. In de 19de eeuw gebeurde dat wel 'wegens meerdere bekwaamheid' ► **fearskip**. Vandaag de dag kan het bestuur van de SKS of de IFKS een schipper uitsluiten (ook achteraf) doordat niet aan de regels wordt of is voldaan. De betreffende deelnemer wordt dan van de start- of uitslagenlijst geschrapt.

útsmite

Het lossen van ballast ► **útsjitte**(2).

útspraak (de) = *uitspraak*

Een ingediend protest wordt door de **protestkommisje** behandeld. Na behandeling volgt een bindende uitspraak. Beroep tegen die uitspraak is mogelijk bij de **sylried**.

útstekke = *peilen*

De diepte van het water meten met de **gearde**(1) ► **djipje** ► **peile**.

útsstelle = *uitstellen*

Een organiserende wedstrijdcommissie kan de start van een wedstrijd voor bepaalde of onbepaalde tijd uitstellen. Het wordt kenbaar gemaakt door het hijsen van de **útsstelflagge**

► **flaggetaal**. Soms wordt het woord **útsstelle** in Fries vergaderjargon gebruikt voor 'een voorstel doen'.

útswinge = *uitslaan*

Door de stok - horizontaal en in evenwicht gehouden - tussen twee handen snel rond te draaien het water uit een **stokdweil** centrifugeren.

útsyld = *uitgezeild*

Een zeil is uitgezeild als het oorspronkelijke en gewenste model eruit is geraakt doordat er (te) vaak of onoordeelkundig mee is gezeild met (soms te) harde wind ► **útsile**(3). Er zit dan geen **silen**(3) meer in. Vandaag de dag vinden wedstrijdschippers veel eerder dat zoiets het geval is dan vroeger. Als je een (moeilijke) wedstrijd hebt volbracht, heb je die ook **útsyld** ► **útsile**(2).

wátwaaie = *uitwaaien*

Ook (maar dan met een licht windje) **útwynderje**. Zeilen die lang onder de dekkleden hebben gezeten, met mooi voorjaarsweer hijsen om ze te luchten en ze wat te laten uitwaaien ► **wierje**.

útwettering (de) = *uitwatering*

1. Voorgescreven minimale afstand tussen het bovendek van een beladen schip en de waterspiegel. In het Nederlands ook het vrijboord genoemd ► **berchhout**.
2. De laagste plek van het dek waar het water door de spuigaten het schip verlaat.

útwike = *uitwijken*

Wanneer een schip uitwijkt, dient het vooraf een geluidsignaal ► **lúd(s)sein** te geven, tenzij het in de wedstrijd is of als het om een noodmanoeuvre gaat ► **wike**.

útwip (de) = *tegenwicht*

1. Het onderste deel van de **mêst** dat gewoonlijk onderdeks is, maar als de mast gestreken is bovendeks komt.
2. Met **útwip** wordt ook wel bedoeld de ruimte waardoor de **útwip**(1) zich bij het strijken en het opzetten van de mast beweegt ► **mêst** ► **koker** ► **lúk**.

útwynderje = *uitwaaien* ► **útwaaie**